کرێکی درمناسی لە بیریاریی سەرمایەداری ژیژەك دا-11- … ئازادکردنی حەمە

بەشی یانزەهەم

دەستپێك:
خونچەی هیچ تۆزینەوەیەك لەخۆ ناپشکوێت. بەئەوەی باخی تۆزینەوەکان هەردەم پەبن لە مانزەی جوداجودا کە ئامان و ئوناکی ،تایبەت بە دۆروبەروو و جیهان، ئەکەنە ناو بەچوونەکانمان بەردەوام پشتویستمان بە ئواندنی پرسیار و دروستکردنی شکداریێ بە گومانکردن. لەبەر ئەشنایی ئەم قسانە لەسەر سەکەی ئەم بەشە (و بەشی داهاتووش) لە گوێی دیدگاکانی سەرمایەداری ژیژەك (Slavoj Žižek) ئەدادەنیشین و ئەو سەیرکردنە فەلسەفییانە دەهێنینەوە کە لەمەڕ پەتای کۆرۆنا وتونی. ژیژەك کە بیریارەکی چەپی خەکی وەاتەکی خنجیلانەیە بەناوی سلاڤنیاوە بەپایتەختەکی دەفرەنەوە ،لیوبلیانە، کە دانیشتوانەکەی دوو میلیۆنەکە و پەشتریش بەشەك بووە لە کەماری سۆسیالیستی یۆگسلاڤی پەشوو. هزرڤانیەکانی ژیژەك پانتایەکی گەورەیان لە نووسین سەبارەت بە ""فەلسەفە و کۆرۆنا"" داگیرکردووە. لە شیکاریەکانیدا سەبارەت بە پەتای کۆرۆنا و ئەو تەنگژەیەی پەتاکە لەگەڵ خۆیدا هێنای بە جیهان ئەهەندەکی زۆری ئەدیەلەژیش بەدیدەکەین. سەرباریئەوە، سەمەرەیی سڤای ژیژەك لەوەدایە کە زۆر دەنووسێت و لەسەر هەموو شتەکیش وتنی خۆی هەیە و لە سۆسیال مەدیای ئەژئاواش دەرکەوتنی بەردەوامی هەیە. لە هەموو تەنگژەیەکی سیاسی و ئابووریدا پەلەك پەرچەکرداری دەنوێنێت و زۆرەك لە ئوناکبیرانی ئەژئاواش بەخێرەوە سەرگەرمدەکات. لەناو هەموو ئەو شیکاریانەی بەوچان سەبارەت بە پەتای ناوبراو بەردەستمانیدەخات وتنی هێگل، مارکس، فرەید و لاکان بە شمار لەسەر زاری دێن و دەچن. لە یەکەم نوسینی لەسەر ڤایرەسەکە، کە سەرەتای ئەم ساڵ نووسیویەتی، جاێ ئەوە دەدات کە خۆن بە (وهان) ەوە دەبینێت، حەزدەکات سڤارەك بە ئەوێندەرە بکات و لە شقامە جێنجاەکانی پیاسەیەك بکات. ئەم هەوەستەی ژیژەك لەسەر شاری (وهان)ی چینی دژ بە هەوەستی ئەژئاوایە کە وهان دەکەنە منداڵدانی پەتای کۆرۆنا. لایەنەك لە کرێکی نووسینەکانی ئەم هزرڤانە سلاڤنییە ئەوشمان پەدەەن کە شتەك بەناوی ڤایرەسی

ئەدەبیلەژیا لە سەرهەدانە و وشەی کاتەسترۆف- موسیبەت، کارەسات، بەلا- (catastrophe) یش لە بەکاربردنەکی زەردایە و لە کن ناوبراو جارجار بە داماناکی نەختی و جارجارەش بە قەیرانەکی ژینگەیی یاخود تەندروستی دەت. هەندەی لە ئەندەشەی سیاسی و فەلسەفی ژیژەکیش حالیبووبەتین مادەمەکی لەژەرسایەی سیستەمەکی سەرمایەداری چاوچنەکی جیهانیدا دەژین کاتەسترۆفەکان بەناوەیان بنیین.

درمناسی بیرمەندەك

ژیژەك هەگری ئایدیای کەمانیزمە، لە نووسینەکانیدا بەگشتی خەو بە گەانەوەی کەمانیزمەوە دەبینەت، ئەمەش وایکردووە لەتەك بەشەک لە بیرمەندانی هەژئاوا لە ململانەی هەزری تووندا بەت. شەوازە گاەتجار و پەکەنیناویەکانی زەرجار هەکارن کە هەوادارانی سەمینار و لەدوانە تەلەفزیۆنیەکانی زەرتربن و، نووسینە سیاسییەکانیشی ،بەردەوام، لەناو نەیارانیدا زەرەك مقەمقەی ئەدیەلەژی دروستکردووە و تەگەیشتنی سەمەرەشی لەسەر تەکەای وتنەکانی نەخشاندووە. هەنگە چەپبوونەکەی، دواتر هەرشە بەردەوامکانی بەسەر نیولیبرالیزم(Neoliberalism)پەیوەندیەکی زەری بە بەشەك لەو هەخنانەوەش هەبەت نەیارانی لەیەدگرن. ژیژەك درمناس(epidemiologist) نییە، شتەکی ئەوتەش لەسەر درمناسی(Epidemiology) نازانەت. لە زەربەی نووسینەکانیشی سەبارەت بە پەتای کەرنا ڤایرەس دانی بەودا هەناوە کە لەو بوارەدا پسپەر نییە، لە ئەم هەوناکبیرە سلەڤنیە کەمەناسەکی دیاری ئەستای ئەوروپایە و لەسەر ئەو بناغەیەش پاشخانەکی ئەکادەمی بەخەی لە بوارەکانی ئابووری، سیاسەت و فەلسەفە پەکهەناوە، بەیە شیکاریەکانی هەهەندی جەراوجەر وەردەگرن و لەژەرسایەی تەهزرینە فەلسەفییە سیاسیەکانی هەگل و مارکس، دواتر لاکانی شیکاری دەروونی، تیەریزە بەسەر سیستەمی سیاسی و ئابووری- کەمەلایەتی جیهانیەوە دەکات و، خودی مەدەلی بازاڕی گلوبالیشی، کە تەواوکەری سەرمایەداری جیهانییە، بەردەوام دەخاتەژەر نەشتەری شیکاریەوە. بەو پەیە ژیژەك سەبارەت بە مانای درم(Epidemic) بەرەو ئەو بینینەمان دەبات کە پەویستە لەکدانەوە بە ئەو هەل و مەرجانە بکرەن درم شیاودەکەن. لەم بارودەخە جیهانییەدا بەپەی بینینی ژیژەك هەندەك لەو هەل و مەرجانە دەشەت جیهانگیری و بازاڕی سەرمایەداری بن.
ناشەت جەگای سەرسوەمانبەت کە درمناسیەکی ژیژەك هەهەندی پزیشکی یان بایەلەجی نییە لەبەی ئەوە ئەو درمناسییە لەژەر چەتری پەلەك جیهانبینی فرەئاقاری تر(سیاسەت، دەروونناسی، ئابووری، فەلسەفە،

سینەماناسی) کاری درمناسی خەیاندەکەن کە پێگەی تایبەتی خەیان لەناو هونەرکبیر و خوێندکارانی زانکۆ و پژنامەوانان دا دروستکردووە، کە دەنگۆ هەر ئەمەش هەکاربووبەت ببن بە سەکۆیەك بۆ باوبوونەوەی خۆرای تێگەیشتنەکانی. جگی سەرنجڕاکێش بژین، نووسینە سیاسی و فەلسەفی و شیکارییە سەسیەلژیەکانی ژیژەك تایبەت بە فیلمە جیهانییەکان دەلاقەیەکی نوێیان لە پێوەندی ئەم بیریارە لێگەڕە کەشە نەودەوەتیەکان (نایەکسانی، هەژاری، بەکاری، گەندەلی، چەوسانەوە)سازاندووە. بەیە خوێندنەری نووسینەکانی ،لە ناو زمانە جیاکان، لە هەڵکشاندایە، لەلایەك بەهەکاری کەمتر ئاڕاستەی وانبژی نووسینەکانی و لەلایەکی تر بەهەکاری ئاوەی بەردەوام لەسەر کەشە و دیاردە پژانییەکان دەنووسەت.

ژیژەك زەر زوو لەسەر پەتای کۆرنا دەستی بە نووسین کرد و بەشەك لەو نووسینانەی لە پۆرتووکەك بەناوی ""پاندەمی: کۆڤید – 19 جیهانی هەنایەلەرزین"" کۆکردەوە و وەکیتریش تا هەنووکە لەسەر نووسین، لەو بارەیەوە، بەردەوامە. نووسینەکانی دووتەی ئەم پۆرتووکە لە چەند بابەتێکی زەقی سەرسامئامێزی سیاسی و سەسیەلژی پێکهاتوون (ئەمە هەموو لە ئەستایا لەناو هەمان بەلامین، بە ئەمە هەموو کاتەك ماندووین؟، بەرەو پشتبایەکی فیعلی لە ئەوروپا، بەخۆربەن بە بیابانێکی قایرەسی، پەنج ئاستی درم، قایرەسی ئەدیەلەژیا، هەمنبەرەوە و شۆڕان! ، چاودێری و سزا؟ بەڕە، تکایە! ، بەربەریزم لێگەڕە وخسارێکی مرۆیی چارەنووسمانە؟ ، بەربەریزم یان کۆمۆنیزم بە جۆرێکی سادە!). جگی وتنە، ئاستی درمناسیەکەی ژیژەك لە پۆرتووکەکەیدا دەگاتە ئەو شوێنەی هەما بڵێوە بکات، هیگە ئەوەمان بە هووندکاتەوە کە تاکە شتەك لە مەژووەوە دەکارین فەریبین ئەوەیە کە هیچی لەوە فەرنابین، بەیە گوماندکات ئەم پەتایە وامانلێبکات داناتربین، ئەوەی دەبەت بە هەموان ووون بەت ،بەبچووەنی ژیژەك، ئەوەیە کە ئەم پەتایە ژەرخانی ژیانمان دادەمەنەت کە ئەوەش هووبەووی کاتەستەرۆفکی، کارەساتێکی، ئابووریمان دەکاتەوە کە گەانەوە بە ژیانی ئاساییمان ئەستەمدەکات. بەمە ژیانە تازەکەمان لەسەر کەلاوەی ژیانی پێشومان بونیاددەنینەوە و خەشمان لێگەڕە ژیانێکی هووکەش دەگونجنین. لەرەوە شۆڕان (پانیك) لەدایکدەبەت و هەراسانی دەروونی و ڕۆحی لەناو ڕۆفتار و جووڵەکانمان دەوەت. ژیژەك هەر لەوەڵا، لە پۆرتووکەکەی، لە نووسینەك بەناوی""بەربەریزم (Barbarism) بە وخسارێکی مرۆیەوە"" گوزارە لەوە دەکات کە ماوەیەکە خواستی ئەوەی هەیە دووچاری قایرەس بەت هیچ نەبەت بێئەوەی لەو ڕاڕایە دەربازیبەت کە تیایدژیت. تەنانەت خەوکانی شەوانیشی نیشانەیەکی

ترن لەسەر ئەو ڕاڕایانە. پێشیوایە بەجۆرێك هەست بە پەرشانی دەکات کە تەنیا بیرلەوە دەکاتەوە کەی شەو دادێت تاوەك بنوێت، کە دەشنوێت خەوە ناخۆشکانی بەدارید‌کەنەوە. لەم بارودۆخەش ،ژیژەك پێیوایە، خەو بە گەڕانی کەمەڵایەتی ڕادیکاڵانەوە دەبینێت. ئەو خەوە بەبەچوونی ژیژەك بەهەی کەرناوە دەتەدی، ئەوە دەتە دی کە پێشتر پێمان پێنەبردبوو. ئەو جیهانەی دەمانناسی و تیایا دەژیاین وا بەرەو داخستنی تەواوەتی دەچێت. هەموو لە ماڵەوەین و پێشمانخستەتە ناو ئایندەیەکی ناوونەوە، ئەمەو جگەلەو تەنگژە ئابووریيە زەبەاحەی لە چاوەڕوانیماندایە. لەڕەوە دەگاتە ئەو خاڵەی کە پەرچەکردارییەکان پێویستە نەشیاو بهێننەدی. نەشیاو تازە هاتکایەوە. وەستان، لەماڵەوە بوون و داخراوییەکانمان بە ژیژەك "ئەو" نەشیاوەن، ئەو خراپەیەن کە ڕوویاندا. ئەمەش کاتەسترۆفەکە- موسیبەتەکە- کە لەمانناباتەوە. لە ڕاقەکردنەکانی ژیژەك دا کاتەسترۆف – بەڵا- فەرمی جیاجیا وەردەگرێت. کۆڤید-19 کاتەسترۆفی- کارەساتی- تازەی بەهێناین، کە داڕمانی ئابووری و ژیانی کەمەڵایەتیمانی گرتەوە. پێشتر تەنگژە نەختییەکان ئەوەیانکرد. پێشتریش وتمان، تا ئەو جێگایەی بە بیرکردنەوەی سیاسی و فەلسەفی ژیژەك ئاشنابین مادامەکی لەژێرسایەی سیستەمێکی سەرمایەداری چەپەڵی جیهانیدا دەژین کاتەسترۆفەکان کۆتاییان نایەت.
ئەو داڕمانەی لەم ڕووەوە ژیژەك چاوەڕوانیەتی دەرکەوتەی بەربەریزم(وەحشیەتگەری)، ئەبەتە بە ڕوخسارێکی مرۆییەوە. بە ژیژەك ئەمەیە ئەو کۆشەیەی لەگەڵ ساتەوەختی کەرنا، بە جۆرێکیتر، بە بەربەریزم ئاشنابووین. ئەم بەربەریزمە بەربەریيەکی کلاسیك و نەریتی نییە. ئامانجی ئەم جۆرە بەربەریەتە مانەوەیە. لەو بارەیەوە ئاماژە بە وتاری سیاسییەکان دەکات کە پڕ لە ترس و تەقان کە گوایە ئەم پەتایە ترسناکە و دەبێتە هەی دووچاربوونی ژمارەیەکی زۆری سەرزەوی. لەم ڕووەوە باس لە دەزی ئیتالیا دەکات لەسەر زاری سیاسییەکانیان کە گوایە پەتای ناوبراو زەرەك لە بساڵچوان و ناساغەکان دەکوژێت. بیر لەو دەزش دەکاتەوە کە نەخۆشخانەکانی ئەوروپا ناکۆتیانکرد، وەلاوەنانی گیانی ئەوانەی هیوای چاکبوونەوەیان نەماوە، کە ئەوە بەقسەی ژیژەك تەنانەت لەگەڵ لەژیکی کاتی جەنگیشدا ناگونجێت. لە دوای جەنگ، بە بە گومدانە تەچوون، بریندارە هەرە خراپەکان چاکدەکرانەوە. بەیە داوادەکات ئەوانەی باری تەندروستیان زۆر خراپە، بۆئەوەی چیدی ئەوەنە ئازارنەچژن، پێویستە جۆرە دەرمانکیان بە دابینبکرێت کە یارمەتی مردنیانبدات، ئەبەتە یارمەتیدانی ئەوانەش کە پێویستەبژین. مەرجیش گشت ناگایەك بە ئەم جۆرە یارمەتیانە بگیرێتەبەر بە

بیرکردنەوە لە تێچوون.
ژیژەک وایبەدڵچێت، زوو زوو گومان لەوە دەبێت کە دەوترێت کەسانێک سەرپێچیان لە هەڵکاریی تەندروستییەکان کردووە، لە ئێم سەرپێچیە بزیانی کەسانی تەندروست دەگەڵتەوە. ئێم هزرڤانە کەشکە بە چند لایەنکی ترەوە دەبەستێتەوە، ئاستی هۆشیاری تاک، هەستی ژینگەپارێزی و ..هتد، بەڵام بە ژیژەک ئەم کەشە گورەکە نیە، کەشە گورەکە لەوەدایە سەسیال میدیا زۆر هەڵفتاری تاکەکسی لە شکاندنی هەڵکاریە تەندروستییەکان گورەدەکات و ناشمانگەیەنێتە ئەو شوێنەی تەنگژەی کۆرۆنا دژ بە سیستەمی سەرمایەداری بەکاربەرین و بیکەینە سەکۆیەک بۆ دروستکردنی گۆڕانی کۆمەڵایەتی و ئابووری پێویست. ژیژەک تەنیا داوای ئەوە ناکات کە هەڵکخراوی تەندروستی جیهانی دژی تەندروستی مرۆڤکان باشبکات، بەڵکو کاربە بەهێندوەرگرتنی دژی سروشتیش بکات. ئەمش بەهەکاریئەوەی ڤایرەسەکان پەلاماری هووکەکانیش دەدەن کە سەرچاوەی سەرەکی خراکەکانمانن. کەوابێت لێرە دەشێت بپرسین دەرکەوتنی بەربەریزم بە پەچەی مرۆیەوە چۆن هوودەدات؟ بەبەچوونی ژیژەک کاتێک هوودەدات ئامانج تەنیا مانەوەمان بێت لە ژیانا، مانەوە وەک مرۆڤ و هیچی تر. ئەو دەمەی کەمی لە پێویستی خزمەتگوزاری و شمەک دەبێت ئەمە لەلایەن خەیەوە دەبێتە هەکاری مردنی خەڵکێکی زۆر کە هەژەکەی بەپێی ژیژەک لەنێوان 60 بە 70 لە سەدی دانیشتوانی گەی زەوی دەبێت. لەم حاڵەتە سیستەمی سەرمایەداری جیهانی دەکەوێتە پێویستوکردنی هەڵکاریە بەربەریکان، هەروەک ئەوەی لە ئیتالیا کرا، زۆرێک نەخۆش و دووچاربوانی ڤایرەسەکە فڕامشکران و لەبەی ئەوە بایخ بەوانە درا پێویستیان بە یارمەتی مامناوەندی بوو. هەر لە پەنای ئەم دژە قسە لە ترس هاتگەڵ و باسی ترس لەگەڵ کۆرۆنا زیادیکرد. لەگەڵ بەرزبوونەوەی هەژەی تووشبووانیش ئەم وشەیە لە میدیاکانا نەرمالبووەوە. داتاکان زۆرجار بەجۆرێک بەاودبنەوە کە ترس دروستبکەن. زۆرجار بانگەشەی نەمانی ماسک و پێویستیە پزیشکییەکانیش خەڵک دەترسێنن. بیریشماننچێت، سیستەمی سەرمایەداری مشخۆرە لەسەر ئەم جۆرە ترسانە.
ژیژەک وایدەبینێت لە هەنووکەدا لەبەردەم تەنگژەیەکی سێ هەندی دایە. هەندی پزیشکی (بەاوبوونەوەی پەتا)، هەندی ئابووری(بەدوور لە دەرکەوتەکانی پەتاکە)، هەندی تەندروستی مێنتاڵیانە. ئەم سێ هەندە کاردانەوەی خەیان لەسەر گشت بوارەکانی کار و ژیان هەیە. لەمبارودۆخە هەندێک کەمپانیا بە میلیۆنەها ماسکیان بە فرۆشتن بەرهەمهێنا، واچاکە ماسکەکان نێک هەر نەکەرن بگرە دەستیشبگیرێت بەسەریانا. نموونەیەکیشمان لەسەر

هاوڵکی ترامپ بەدەستەوە کە پێشنیارکی بە بەهای یەک میلیارد دۆلار خستەتە بەردەست کۆمپانیایەکی دەرمانی ئەڵمانی(CureVac) تایبەت بە دروستکردنی ڤاکسین بدژی بە ئەمریکا، هەرچی وەزیری تەندروستی ئەڵمانیە ئاوای هەڵسەنگاندووە و ئاماژەی بەوەشدا کە ئەڵمانیا کار بۆ دۆکات ڤاکسین بۆ گشت جیهان بەرهەمبهێنێت.
ژیژەک بەمە دەڵێت: مەدەلی ململانێی نێوان بەربەریزم و شارستانی.
ترامپ هەڵسەنگاندنی بۆ داوای لە کەرتی تایبەتی ئەمریکی کرد هەستن بە بەرهەمهێنانی پێویستییە پزیشکییەکانی ناوخۆی ئەمریکا. ئاوای دەوترێت بەیار لەسەر جۆری بەرهەمهێنانی کەرتی تایبەت بدات، وەک ئاوای لە ئەمریکا دەگوزارێت، ژیژەک بە گەڵانۆی کەمۆنیزم پێناسیدەکات.
ژیژەک لە قوژبنەکی تری پەرتووکەکەی،""بە زەربەی کاتەکانی ڕۆژ هەست بە ماندووبوونەکەین ؟""، تیەریزە بەسەر درەوە دۆکات و بەو دەرئەنجامەشمان دەگەیەنێت کە بەاوبۆنەوەی پێتای کەرنا وایکرد دوو چەشن لە مرۆڤ بوونیان هەبێت: یەکەم چەشن کارەندانی کەرتی پزیشکیین. دووەم چەشنیش شتەکی ئاوتیان نەبوو بیکەن لە مانەوە لەماڵەوە زیاتر، ئەم چەشنە کەرنتینکراوەکان دەگرێتەوە. ژیژەک وتەنی چەشنی دووەم زەربەی کاتەکان هەست بە ماندووبوونەکی زەر دەکەن کە خەشەم یەکەکەم لەوانە. لەڕەوە ژیژەک سەرگوزشتەی فیلەسوفەکی ئەمانی، بەچەک کەریای باشوری، دەگێتەوە سەبارەت بە هەڵفتاری دوانەیی مرۆڤ لەژەر کاریگەری بەربەستی ناوەکی یان بەربەستی دەرەکی. بە ژیژەک نموونە لەسەر ئەم جۆرە بەربەستانە نووسەری پاکستانی کامیلە شەمسی(Kamila Shamsie) یە کە بەهەی پشتگیریکردنی لە بایکۆتکردنی حکومەتی ئیسرائیلی لە خەڵاتی نێللی ساکس (Nelly Sachs Prize)ی ئەدەبی دوورخرایەوە، ئەمە لەکاتەکا نووسەری نەمساوی پێتر هاندکە(Peter Handke) ساڵی 2019 خەڵاتی نۆبڵی لە ئەدەب پێدرا کە پێشتر پاپشتی سوپای سربی کردبوو لە قەتلوعامی بۆسنیەکان. هەرچی جۆری دووەمی ئەم دوانەییە پێوەندی بە ئێستای سەرمایەداری جیهانیەوە هەیە کە کەمەگەیەکی چیناوی فرەئاستی دروستکردووە، کارەندانی پزیشکی لە وەاتەکی وەک چین بەشەکن لە چینی کرێکاران، کە ئێستا بەهەی بەاوبۆنەوەی پێتای کەرناوە لەژەر فشارکی زەردان. هەرچی جۆری سەهەمە ئەوا هەردوو جۆرەکەی تری تیایە. ئەمەش ئەوانە دەگرێتەوە کە دەستی کارن و هاوکات جۆرەکیشن لە بەرهەمهێنەر، لە لە شوێنی کارکانیان دەچەوسێنرێنەوە. لەم بارەیەوە نموونە لەسەر ئەو کرێکارانە دێنێتەوە لە ناو چین و ئێندونیسیا لە کۆمپانیاکانی مایکرۆسۆفت و ئاپڵ دا کاردەکەن. لەڕەوە ژیژەک دەست بە ڕاستیەکی تر دەبات کە

یەکێکە لە ناکۆکیەکانی سیستەمی سەرمایەداری جیهانی و لە سەردەمی بەاوبوونەوەی پێتای کەرەناشدا سەریهەلدا بریتییە لە زیادبوونی کۆمپانیا چینایەتی و ئابووری نەوت (کرێکار و جوتیاران) و خاوەن کۆمپانیا و بەرهەمهێنەر گەورەکانی دامەزراوە گەورەکان. چونکە زیانە زیادەکەی پێتای کەرەنا بەر ئەوانی یەکەم (کرێکار و جووتیار) دەکەوێت و زیانە هەرە گەورەکەش بەر کرێکارانی کەرتی تەندروستی دەکەوێت، هەرچی ئەوانیترە (خاوەن کۆمپانیا و کارگێڕان) لەژێرسایەی تێکنەلەژیای زانیاری و ئامرازەکانیدا دەتوانن لەماوەی کارەکانیان ئەنجامبدەن. بەپێی تێگەیشتنی فەلسەفی و سیاسی ژیژەك پێتای کەرەنا هەڕەشەیەکی چینایەتی و ئابووریەکاندا.

ژیژەك لە پەنایەکی تری پەرتووکەکەی باسی"بەخێربێن بە بیابانی ڤایرەسیی"دەورووژێنێت. بەپێی ئەو باسە، بەاوبوونەوەی بەردەوامی ڤایرەسی کەرەنا هاوکاتە لەگەڵ بەاوبوونەوەی ڤایرەسە ئەدیەلەژیەکان کە سانەکە لەرە و لەوە تەشەنەدەستێنن (تیرۆریەکانی موئامەرە، تووندبوونەوەی هەگەزپەرستی و.. هتد). لەماوەی کەرەنتینەی تەندروستیش ئەوانەی دووچاری ڤایرەسە ئەدیەلەژیەکان بوون هەر ئەوانە بوون هەخنەی کەرەنتینەی تەندروستی و لەماوەوە بوونیان دەکرد. ئەبەتە ڤایرەسگەلێکی تریش بوونیان هەیە کە بەزیانن، ئەمانە ئەو ڤایرەسانەن بیر لە دروستکردنی کۆمەڵگەی ئەلتەرنەتیڤی فرەنەتەوەیی دەکەنەوە کە هێدی سەرکەی تیایانا هاریکاری و پێکەوەکارکردنی وەاتانە. هەندێك، بەپێی تەماشاکردنی ژیژەك، پێیانوابوو بەاوبوونەوەی پێتای کەرەنا لە چین دەبێتە هۆی هەوڵشانەوەی دەسەڵاتی کۆمۆنیستی لەو وەاتە، کە پێشتر بەهایەکی لەو جۆرە، تەقانەوە نەوەیەکی تشەرنۆبیل، بووە هۆکاری هەوڵشانەوەی سۆڤیەتی سەردەمی گەرباتشۆف. ژیژەك واینابینێت. بە قسەی ژیژەك گرفتەکە لەوەدایە کە "ئەوانە" لەوە حاڵی نیین ئەم پێتایە دەبێتە هۆکار بۆ هیوامەندی بۆ ئەزموونی کۆمۆنیزم لە متمانەی هەڵەی بە زانست و زانایان. ژیژەك هێخنەی ئەوەش دەکات کە لەم دوایە زۆرترین بەرپرسیاریەتی دژە ناهەموارە تەندروستیەکە خراوەتە ئەستۆی هاوڵاتیان لە پاندبوونیان بە هێنومایی تەندروستیەکان. ئەم بیرمەندە ئەمە بە تاکە چارەسەر نازانێت، بەڵکو گەڕینی سیستەمە کۆمەڵایەتی – ئابووریەکان بەلەوە لەپێشتر دەزانێت.

نیولیبرالیزمی کەرەنا

ژیژك ئەستا لە هەموو ئەستاكانی تر بە ئەستایەكی سیاسی دەزانێت. لە دیدی "ئەو" ئەستامان سیاسی تر لەچاو پێشوومان. بەیە لەكاتی وادا دەزینەوەی چارەسەر بە هاتنەدەرەوە لە تەنگژەكان ئاسایە. هەر بۆو هەكارە ژیژك لەگەڵ ئەو كەسانەدا كەك نییە كە وایبەدەچن ئەستا كاتی سیاسەت نییە، بەپێچەوانەوە ئەستا ،بە ژیژك، مەزنترین كاتی سیاسەتكردنە. ئەمەش بەهەكاری ئەوەی جیهان لە فەرمی هەنووكەیدا لە ونبوونداید. وەكیتر ئەمە وادەكات ژیژك هەرشی تووند بكاتەسەر نیولیبرالیزم (Neoliberalism) . نیولیبرالیزم كە كارلەسەر تەكشكاندنی هەسا ئابووریەكان دەكات، تا زەمینە بۆ ئازادی ئابووری و زاڵكردنی كەرتی تایبەت بسازێنێت و لەو سەریشەوە خەرجیەكانی دەوڵەت كەمكاتەوە و بواری كارکردنی بازرگانی ئازاد بڕینكات و سنور بۆ دەستتێوەردانی ئابووریانەی دەوڵەت دانێت، بە یەكەك لە خەسڵەتە ئابووریەكانی ئابووری سەدەی بیست و یەك، كە بناغەی بۆ سیستەمی ئابووری پێستكاپیتالیزم (پاش سەرمایەداری) دانا وە، دەتەژماردن. شایانی باسە، خاڵی هاوبەشی پەرتووكە ناوبراوەكەی ژیژك هەرشكردنە سەر سیستەمی سەرمایەداری جیهانی و مەدڵەل سیاسیەكەی ئەم ئەستای ئەم سیستەمەیە، واتە نیولیبرالیزم، و بانگەشەكردنیش بۆ گریمانی كەمۆنیزم بەرامبەر بەو تەنگژانەی سیستەمی ناوبراو ووبەووی مرۆڤایەتی دەكاتەوە. لەرە بەبگومانەوە قامك لەسەر ئەو لایەنە دادەنێین كە پاشخانی ماركسیستی و لاكانی(ژاك لاكان مەبەستە) ئەم بیرمەندە یارمەتیدەرن وێنەیەكی بڕینمان لەسەر ئەو تەنگژە ئابووری و سیاسی و دەروونی و ڕوشتیانە بە بخەنەوو كە لەگەڵ پەتای كۆرۆنادا دەركەوتن. تەڵای بەشەك لە وڵاتان، كە سیستەمەكی سیاسی و ئابووری نیولیبرالیزمیانەپیادەدەكەن، بە بردنەوەی ئابووریانەی جیهان لە قۆناغی پاش كۆرۆنا دەكرێت وەك بەشەك لە سیاسەتی ئابووری سەرمایەداری جیهانی تەماشابكرێت. بە ژیژك سیستەمی سەرمایەداری جیهانی لە تەنگژەی قووڵدایە. ئەم سیستەمە لە كۆرۆنا دەربازی بێت دەبێتە سیستەمەكی سیاسی و ئابووری بڕبڕی. ئەستاش لەناو ئەو گرفتە گەورەیەی بەهەی كۆرۆناوە دووچاریبووتەوە سەرقاڵی خەسڵەپاندن و بەهەزكردنی سیستەمی كەنترۆل و سزادانی تونده.

نیولیبرالیزمی كۆرۆنا بڕوا ئەو تەماشاكردنەمان دەبات كە دەوڵەمەندەكان لە ساتەوەختی بەاوبوونەوەی كۆرۆنادا لە ماڵەوە بن و كرێكارە هەژارەكانیش كارە سەختەكان، كارە خزمەتگوزاریەە ژانیەە قورسەكان و ئیشی ناو نەخۆشخانە و شوێنە گومانلێكراوە تەندروستیەكان بكەن. هەر لەم كاتەدا دەوڵەمەندەكان بەسەر یەختەكانیانەوە هەوایەكی پاك لەناو دەریا دوور لە مەترسیە

تەندروستییەکان هەڕەمژن یان لەو دوورگە و ناوچانە کاتکانیان بەسەردەبەن کە دوورن لە ترسی ئاوەدانی. ژیژەک بە پتر ڕوونکردنەوەی ئاکاری دەوەستەکان لەم دەزانە باسی ڕەمانی""دی کامیرۆن Decameron""ی نووسەری ئیتالی بوکاچیۆ (Boccaccio) دەکات کە چۆن کەمەکی لاوکی کچ و کوڕ تا لەو تاعونە بەدووربن لە شاردا بەاوبەتەوە ناچار شاری فلۆرێنسای ئیتالی جێدەهێن و دەچنە فۆلایەك لە دەرەوەی شار. لەوێگای ئەمەوە ژیژەک باسی ئەو دەوەستەندە ئەوروپاییانە دەکات بە فرەکە تایبەتکانیان دەچن لە دوورگە بچوکەکانی کاریبی کات بەسەردەبەن تا لە پەتای کۆرۆنا بەدوربن. ئاماژە بە ئەوەش دەکات کە جیاوازی لەنێوان تاعونی سەدەکانی ناوەڕاست و ئەم پەتایەی ئێستادا هەیە. خاڵکی سەدەکانی ناوەڕاست لەگەڵ تاعونەکە بەجۆرێك هەڵەفتاریانکردووە کە بە بەهایە، بەیە بەشکیان سەرقاڵی گاڵتەکردنی خواوەند و چێژوەرگرتن و خۆشیکانی خۆیان بوونە و بەشکەی تر خۆریکی ئیمانداری و تەسەوف بوونە.
ژیژەك لەو نووسینانەی سەبارەت بە کۆرۆنا نووسیونی، پێش ئەوانەش، گازندەی تونەی سیستەمی سیاسی و ئابووری ئەمەریکی دەکات. وەکیتریش هەر دەبەت وابەت هیچ نەبەت ئەمەریکا لە ئێستا وەك قۆناغی نیولیبرالیزمی جیهانی لەقۆناغمەدرەت و سەرچاوەی دروستکردنی تەنگژە ئابووریەکانی (جگەلە سیاسی و سەربازی) ناو ئەمەریکا و وڵاتانی جیهانیش. ئەم هۆناکبیرە مارکسیستییە ئاشکاوانە ئەوەمان پێادەگەیەنێت کە کاتی ئەوە هاتووە دەستبەرداری ئەو دروشمە بین کە دەڵێت: وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا(دەوڵەت)پێش هەموو شتێکە. بەیە بە قسەیەکی مارتن لەتەر دەگوتەوە کە بەمجۆرەیە: "هەموو ئێستا لە هەمان بەڵەمین".
لە پەرتووکی ناوبراو،کە لایسرەوە ناویهات، ژیژەک دەپرسێت ئایا لە بەرژەوەندی کەمپانیا گەورە و دەسەڵاتی سەرمایەداریە قەیران دروستبکات؟ چونکە هەندەك وایدەبینێت. گەر ئەمە وایە چۆن بە قازانجی سەرمایەداری دەگوتەوە؟ گومانیناوەت سیستەمی سەرمایەداری جیهانی، بە کەمپانیا و دەوڵەمەندەکانیەوە، لە دژئەنجامی ئەو تەنگژە گەورەیەی کۆرۆنا دروستیکرد ترسێکی گەورەیان لێنیشتووە و دەشزانن هەژاری و بەدادیکی زۆر بەاوبەتەوە. ئەمە وادەکات کە ژیژەك لە هەرشکانی بە سەر نیولیبرالیزم لە سەردەمی کۆرۆنا باس لەو بەربەریزمە سیاسییە بکات کە لەئێستادا لەناو سیستەمی جیهانی سەرمایەداری دەخولێتەوە. ترسناکی ئەم بەربەریە(وەحشیەتە) لەوەدایە بە دەموچاوەکی مرۆیەوە خۆیمان نیشاندەدات. ئامانجی ئەم بەربەریزمە مانەوەمانە، ئەبەتە بەزەر، لە ژیانا. ئەبەتە بەجۆرێکیش دەمانهەڵێتەوە کە

هیچ حورمەتکمان بۆ بۆھا ھاوشتیەکان نەمێنێت، بۆباك بین بۆرامبەر بەساڵاچووان، کێنەفت و بۆ دڕۆتانەکان. خەمی خەمان بێت و بۆس. بەمشێوەیە بێت، بۆبچوونی ژیژەك کەرنا نامانخاتە ناو سەردەمێکی نوێوە، کە تیایا خەریکی تەماشەکردنی ھاوڕێکانمان بین. واتە ناشێت چاوەڕێی وانگەلێکبین کە لە قەیرانکانمان دەربازمانبکات. ئەوەی بەسەرمانەوە نییە کە پێتای کەرنا وامانلەدەکات بیر لە بەھەزکردنی بنەما سەرەکییەکانی ژیانمان بکەینەوە. پێشدەچێت ئەمە دەرھاویشتەیەك پڕچەکداریی. بەو واتایەی، نیولیبرالیزم لەبەیئەوەی بایەخ بە باری ئابووری و ئەو کێشە کۆمەڵایەتی و دەروونیانە بدات مرۆڤکان بەھای قەدەغەی ھاتووچۆ و خەکەرەنتینکردنەوە دووچاریدەبن دەبینین سەرنجە ھاژانییە گەورەکانی دەخاتە سەر پێداچوونەوەکردنی ھەڵوێستەکان لە شکاندنیان، سەر جەبەجەکردنی ھەنماییە تەندروستییەکان لە گشت شوێنێك، سزادانی سەرپێچکاران.

پشتگیریکردنی کەرتی تایبەت بۆ بۆھاناھاتنەوەی حکومەت و پارە وەرگرتن لە دەوڵەمەندەکان یەکێك بوو لە ھەڵوێستە ئابووریەکانی نیولیبرالیزمی سەردەمی کەرنا. بەگومان دەوڵەمەندەکانی کوردستان و شێوازی کارکردن و جۆری نیولیبرالیزم لە کوردستان لەم ھاوکێشە جیھانییە بەدەر نەبوو. ئەمە بۆپەی زۆرێ سیاسیەکان کرا. سوز لە دەوڵەمەندی خەی وریدگرەت و بۆ ئامانجی خەی بەکاریدەبات و زەردیش بەھەمان شێوە دەوڵەمەندی خەی ھەیە و بگرە دروستکەری ئەو جۆرە دەوڵەمەندانەشە کە ئەندامی مەکتبەی سیاسی و سەرکردایەتین. دەوڵەمەندی سەردەمی نیولیبرالیزم بۆ لایەن نییە و لە سیاسییەك زەرتر سیاسەت دەکات. بۆیە ھەڕەشە گەورەکەی پەتای کۆڤید-19 دەستبەرداربوونی زەبر بۆ ئاستەی مانەوە لە ژیان نییە، ھەڕەشەکە ئەوەیە نازانین پاش ئاوابوونی پەتاکە چی چاوەڕوانمان. جیھانی پاش پەتاکە ھوون نییە چ جۆرە جیھانێك دەبێت. جیھانی ئێستامان کە ئەو تاکە جیھانەیە کە ھەمانبوو ئەوەتا لە ناکاو لە جووڵە وەستا. ھەنگە جیھانێکی سۆسیالیستی بۆ دەوڵەمەندەکان و سەرمایەداریەکی کاتاستڕۆفئامێزانەش، یان شتێکی تەواو جیا، بۆ ھەژاران بەڕەوەبێت.

سەرنج:

بەشی 12 تەرخاندەکەین بۆ بەودان بۆ تەواوکردنی دیتنەکانی سافی ژیژەك لەژەرناوی"" کەرنا ھیوایەك بۆ گەڕانەوەی کۆمۆنیزم"".

ژێدەر: گەلەك ھەگا ھەن بۆ بەدەستھێنانی تێکڕای نووسینەکانی ژیژەك تایبەت بۆ "پەتای کەرنا" ، لەوانە: ماپەری ئینگلیزی کارەکانی(Slavoj Žižek bibliography)،ھەروەھا ماپەری رووسی

کارەکانی
(https://centerforpoliticsanalysis.ru/position/index/page/1).

بۆ خوێندنەوەی بۆشکانی تری ئەم باسە کلیکی ئێرەبکەن ...

کتێبی شیعری دوای ئاپەرین وچەند سەرنجێك ... سەدیق سەعید ڕواندزی

بگومان ئاپەرین، وەرچەرخانێکی مێژوویی گرنگ بوو لە ژیانی ئەمەدا.کە تیایدا کۆتایی بەو ستەمە سیاسی و نەتەوەییە هێنا، کە ساڵانێکی زۆربوو ژەمە یەك لە دوای یەکەکانی عێراق، بەرامبەر بە کورد پەیڕەویان دەکرد.بۆیە کە باسی دوای ئاپەرین دەکەین، ئەوا بەرقەناغێکی جیاواز لە هەموو ووکەوە دەکەوین، کە دابڕانێکی مێژوویی و فەرهەنگی و ژیارییە، لە قەناغەکانی پێشووتر.دوای ئاپەرین هەر تەنها هەهەندێکی مێژوویی و سیاسی نییە، بەکو کولتووری و فەرهەنگیشی هەیە. بۆیە دەکرێ بپرسین کامانەن ئەو سیما ئەدەبی و کولتوورییانەی دوای ئاپەرین، کە کۆمەگەی کوردی پێ دەناسرێتەوە؟ ئەدەبی دوای ئاپەرین، بە هەموو ژانرەکانییە لە ووی فۆرم و ناوەڕۆکەوە، بە چی جیا دەکرێتەوە لە ئەدەبی قەناغەکانی دیکە.بۆنموونە: کە باسی ڕوانگە دەکەین، دەزانین مەبەست لە سەرەتای هەفتاکانی سەدەی ڕابردووە، کە باسی سیبمولگەرایی و قەناغی تەلیعییەکان دەکەین، ئەوا دیارە کە مەبەستمان شیعری سەرەتای هەشتاکانە. بەڵام کە باسی ئەدەب یان شیعری دوای ئاپەرین دەکەین، ئەوا تا ڕادەیەك ئەمە لە بەردەم ناسینەوەی قەناغ و چەمکێکی ئاڵۆزداین. ئەمە وەرای ئەوەی کە دەبێ هەموو ئەو سیما هونەرییانە دیاری بکەین کە ئەو قەناغەی پێ دەناسرێتەوە. بۆیە یەکێك لەو گرفتانەی لە ناسینەوە و ڕاڤەکردنی ئەو قەناغە ووبەووی دەبینەوە ئەوەیە، کە مەبەستمان لە شیعرەکانی دوای ئاپەرین چییە. کام قەناغ و مێژوومان مەبەستە. چونکە زەمەنی دوای ئاپەرین، نزیك دەبێتەوە لە سێ دەیە، واتا سی ساڵ. ئەگەر هەریەك

لەو دەیانە، بخەینە نێو کۆنتێکستێکی مێژوویی‌یەوە، ئەوا ئێمە لە بەردەم سێ قۆناغی جیاوازداین. دەیەی یەکەم سانی نەوان(1991-2001)دەگرێتەوە. دەیەی دووەم دەکەوێتە نێوان سانی(2001_2011) دەیەی سێیەمیش، سانی نێوان(2011 تاکو ئێستا 2019دەگرێتەوە). کەواتە شیعری دوای ئاپەین، بە تەنها شوناسەکەی لە قۆناغێك و زەمەنێکی دیاریکراودا بەرجەستە نابێت.هاوکات لە هەریەك لەو قۆناغانە، کۆمەڵك شاعیرو دەقی شیعری دەرکەوتوون کە دەبێ لە ئاستی فۆرم و ناوەڕۆکدا، لە یەکتریان جیابکەینەوە. شیعری دوای ئاپەین، دەستەواژەیەکی ئەدەبی گشتگیرە. واتە ئەو شیعرانەی دوای ئاپەین نووسراون، کەواتە ئەو شیعرانە، دەقی ئەو شاعیرانەش دەگرێتەوە کە شاعیری بەرلە ئاپەینن بەڵام شیعری دوای ئاپەینیان هەیە. هەرچی شاعیرانی دوای ئاپەینە،ئەوا مەبەستەکە ڕوون و دیارە، کە ئەو شاعیرانە دەگرێتەوە، کە دەرکەوتە و بەرهەمی زەمەنی دوای ئاپەینن.بۆیە گرنگە لە کاتی لێکۆڵینەوە لە شیعری هەر قۆناغێکدا، پێنبەندییەکی مێژوویی و زەمەنی بکەین، بۆ ئەوەی ببێتە دەروازەیەك بۆ ناسینەوەی ئەدگارە شیعرییەکانی ئەو قۆناغە.کتێبی(شیعری دوای ئاپەین) ناونیشانی کتێبێکی (ئەحمەدی مەلا)یە و لە بارەی شیعری دوای ئاپەینەوە نووسراوە. یەکێك لەو پرسیارانەی خوێنەر بەرلە خوێنەوەی کتێبەکە ڕووبەڕووی دەبێتەوە ئەوەیە، کە مەبەست کام شیعرە لە دوای ئاپەین. چونکە وەك باسمان کرد، ئاپەین نزیك دەبێتەوە لە سێ دەیە، ئاخۆ لە ماوەی ئەو سێ دەیەدا، شیعری دوای ئاپەین، هەموویان لە ڕووی ناوەڕۆك و گوتارو ئەزموونی شاعیرانەوە، هاوشێوە و وەك یەکترین؟ یان لە هەر قۆناغێك لەو قۆناغانە، ئێمە بەر شیعری جیاوازو دەقێکی تر دەکەوین.ئایا شیعری سەرەتای نەوەدەکانی دوای ئاپەین، کە قۆناغێکی خۆشاوی سیاسییە و گوزارشت لە ئازادبوونی مرۆڤی کورد دەکات، وەك شیعری دەیەی سێیەمی قۆناغی ئاپەینە کە تەکنەلۆژیا هەموو جوانییەکانی کاکردۆتەوە؟ بۆیە ناونیشانی کتێبەکە، ناونیشانێکی گشتگیرە، بەڵام دەلالەتێکی ڕوونی نییە. چونکە وەك لە سەرەتای ئەم وتارەوە ئاماژەمان پێکرد، شیعری دوای ئاپەین، واتا کێی ئەو شیعرانە دەگرێتەوە کە لە دوای ئاپەینەوە نووسراون، لە نێو شیعری دوای ئاپەینیشدا، دەکرێ شیعری شاعیرانی دیکەش هەبن.هاوکات ئەگەر بە پێوەری بۆچوونەکانی نووسەر بێت کە لە کتێبەکەیدا خستوویەتییە ڕوو کە دەڵێت:(شیعر زەمەنی نییە) ئەوا نەدەبوو ئەوکتێبە ئەمە ناونیشانەکەی بووایە، چونکە شیعری دوای ئاپەین،واتا زەمەنی دوای ئاپەین، بگومان مەبەستمان لە زەمەنی مێژوویی نەك فیزیکی، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی ترەوە، ناوەڕۆکی کتێبەکە، لە بارەی ئەزموونی

هەفت شاعیری گەنجی دوای ڕاپەڕینە. کەواتە ئەمە لێرەدا لە بەردەم شیعری شاعیرانی دوای ڕاپەڕینین، نەك شیعری دوای ڕاپەڕین، کە دوو دەستەواژەی جیان لە یەکتری و هەریەکەیان ئاماژەیەکی سەربەخۆ دەگەیەنێت.چونکە کتێبەکە، تەنها خۆنەوەیە بۆ ئەزموونی ئەو چەند شاعیرە کە نەوەی دوای ڕاپەڕینن.بۆیە دەبوو ناونیشانی کتێبەکە، بە بۆای من بە جۆرێکی دیکە بووایە. وەرای ئەمەش، دەکرێ بپرسین ئایا دەتوانین هەموو شیعری دوای ڕاپەڕین لە ئەزموونی هەفت شاعیرکێبکەینەوە؟ کە هەندێکییان لە ڕووی زمانی شیعریی و دنیابینی شیعریشەوە، ئەزموونێکی سادە و ساکاریان هەیە؟ئایا ئەمە پێوەرێکی ئەدەبی گونجاوە، بۆ هەڵسەنگاندنی شیعرەکانی قۆناغێکی دیاریکراو کە ئەویش دوای ڕاپەڕینە؟خوێنەر کاتێ ناونیشانی کتێبەکە دەبینێت، بیری بۆ ئەوە دەچێت کە ناوەڕۆکەکەی لێکۆڵینەوە و دەرخستنی ئەدگارەکانی شیعریی دوای ڕاپەڕینە لە ڕووی فۆرم و ناوەڕۆك و دونیابینی شاعیرانەوە. کەچی کاتێ کتێبەکە دەخوێنینەوە،دەبینین تەنها لە بارەی ئەزموونی هەفت شاعیرەوە دواوە.بۆیە دەبوو سەرەتا نووسەری کتێبەکە، ئەزموونی شیعری دوای ڕاپەڕین ئاماژە پێ بدات و سیماکانی ئەو قۆناغە دیاری بکات، ئەوکات لە بارەی شیعری ئەو شاعیرانە دوابا. بۆ ئەوەی خوێنەری کتێبەکە بەرچاو ڕوونییەکی هەبێت، کە چۆن شیعری دوای ڕاپەڕین لە قۆناغەکانی دیکە جیا بکەینەوە.یاخود کامەیە ئەو دابڕانە زمانی و بابەتی و مەعریفییەی، شیعری دوای ڕاپەڕین، لە شیعری قۆناغەکانی ترجیا دەکاتەوە. بۆگومان وەك خوێنەرێك لەو کتێبەدا، بەر هەندێك بۆچوونی هەها کەوتم، کە بۆمن جێگەی پرسیارو گومان بوون لەوەی کە چۆن نووسەری کتێبەکە(کە نووسەرو شاعیرێکی دیارە) بۆچوونی لەو شێوەیە بۆ هەموو ساغکردنەوەیەکی زانستی و شێوازێکی شیعرییانە لە هەموو ڕووکەوە دەردەبڕێت.بەراوردکردنی دوو قۆناغ، دوو ئەزموونی شیعری، لە پەراوێزی بۆچوونێکی ئاگوزەر نابێت، بەکو دەبێ بە پێی میتۆدێکی بەراوردکاری شیکاری دەق، ئەو جیاوازییانە دەربخەین. بەشێك لە بۆچوونەکانی ئەحمەدی مەلا لەو کتێبەدا، بۆمن وەك خوێنەرێك جێگەی لە سەر وەستان و سەرسوڕمان بوون، کە چۆن ئەمە دەنووسێت! بۆنموونە:لەلاپەڕە 90ی کتێبەکەیدا نووسیویەتی:(▯▯▯▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯ ▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯▯▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯ ▯▯▯▯ ▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯▯▯ ▯▯ ▯▯▯ ▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯ ▯▯▯ ▯▯▯▯▯▯ ▯▯▯▯ ▯▯▯▯:(نیوە شەوان بە شووشەی پەنجەرەی ژوورەکەمەوە دەنووسێت). تاکو ئێستا، لە مێژووی ەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبی کوردیدا، نەمبینیوە هیچ نووسەرێك بوێری ئەوەی هەبێت، زمانی شیعری شاعیرێکی گەنجی سادە نووسی دوای ڕاپەڕین، بە جیاوازتر لە زمانی

شیعری کلاسیك بزانێت. بیرمەندی گەورەی کورد(مسعود محمد) دەڵێت:(هەر دەم شیعرێکی نالی ئەوە دەهێنێت چەندین ساڵ لێی بکۆڵیتەوە). شیعری کلاسیکی کوردی، نەك هەر پێوانە و بەراورد ناکرێت بە شیعری دوای ئاپەڕین، بەڵکو کلاسیك لە مێژووی شیعری کوردیدا، قۆناغێکی دووبارە نەبووەوەیە.دەیان شاعیر دەتوانن لاسای شێرکۆ بێکەس و پەشێو و بکەنەوە، بەڵام کێ دەتوانێت وەك نالی و مەحوی بنووسێت؟ پاشان دەکرێ بپرسین، لەو دەم شیعرییەی غەمگیندا، زمانی نوێ لە کوێدایە؟ مەگەر ئەو موفرەدانەی ئەو لەو دەم شیعرە و شیعرەکانی دیکەشیدا بەکاریان دێنێت، سەد ساڵ نییە بەشێکن لە زمان و شیعری کوردی؟ئەم دەم، چ داهێنان و جوانییەکی تێدایە، کە وەك داهێنان و نوێگەریەك لە زمانی شیعری شاعیرانی کلاسیك بیبینین؟لەو کەمەڵە شیعرەی شاعیر کە ئەو وەك نموونەی ئاڤەکردنی شیعری لە کتێبەکەی خۆی هێناویەتییەوە،نەك هەر زمانێکی نوێیان تێدانییە، بەڵکو هەمان زمانی شاعیرانی دیکەیە، کە گۆرانی شاعیرنیو سەدە زیاتر لە مەو بەر، زۆرهونەرییانەتر شیعری پێ نووسیوە.هەروەها نووسەر لەلاپەڕە84ی کتێبەکەیدا، نووسیویەتی:(یەکێك لە ڕەگەزەکانی شیعری دوای ئاپەڕین سەرهەڵدانی منە.ئیتر دەق دەیەوێت گوزارشت لە ڕوحی تاك بکات،نەك ڕوحی میللەت کە لە شیعری شەست و هەفتاکان دەبینرێت). ڕوون و دیارە کە شیعری دوای ئاپەڕین بە گشتی،ئەزموونێکی خود گەراییە لەوەی بابەتی بێت. دیارە ئەمەش بێ گومانکاری لە هەلومەرجی کۆمەڵایەتی و سیاسی و سایکۆلۆژی مرۆڤی کورد دەگەڕێتەوە. بەڵام پرسیار لێرەدا ئەوەیە، منی دوای ئاپەڕین، لە چیدا جیاواز دەکەوێتەوە لە منی قۆناغەکانی دیکەی شیعری کوردی؟هیچ نەبێت من لە قۆناغەکانی دیکەی شیعری کوردیدا، پەیامێك و گوتارێکی هەبووە، بەڵام کام پەیام لە گوتاری بەشێکی زۆری شاعیرە گەنجەکانی دوای ئاپەڕین هەیە؟. ئێمە لێرەدا، نموونەیەك دێنینەوە. گۆرانی شاعیر نیو سەدە زیاتر لەمەو بەردەڵێت: هەرچەند دەکەم ئەو خەیاڵەی کە پێی مەستم. بێم ناخرێتە ناو چوارچێوەی هەبەستم.. غەمگین بێیش دەڵێت:

بمخەنە ناو قەدیيەك..

سەرم لە سەر داخەن..

ئەگەر بە وردی سەرنج لەو دوو کۆپلە شیعرییە بدەین(بە مانای بەراوردکردن نا)، ئایا هەست بەوە ناکەین کە منی گۆران، منێکی چەند داهێنەرتروجیاوازترە لە منی دوای ئاپەڕین؟ کە نووسەری کتێبەکە لای وایە ڕەگەزێکی نوێیە لە شیعر.ئایا گۆران لێرەدا بانگەشەی ڕوحی میللەت دەکات، یان وەك سایکۆلۆژستێك دەیەوێت ئەو دیو خەیاڵەکانی بخوێنێتەوە؟پاشان نووسەر هەر خۆی لە کتێبەکەیدا

بۆچوونەکانی خۆی هەتدەکاتەوە و دەکەوێتە پاراداکسی واتاوە.چونکە لەلاپەڕە 93ی کتێبەکەیدا، ئەمجارەیان دەنووسێت:(لە شیعری غەمگین بێیدا کە (شیعری دوای ئاپەیینە) شتێك هەیە پێی دەڵێن واقیع و بانگەشە دەکات).دەکرێ بپرسین ئەگەر شیعرێك وەك دروشم بانگەشەی واقیع بکات، جا هەر جۆرە واقیعێك بێت، شیعرێکی(خودی ومن)یە یان(کۆمەڵی و حەشاماتی)؟ لەکاتێکدا ئەحمەدی مەلا هەخنە لە شیعری هەفتاکان دەگرێت کە هاوحی میللەت دەدوێنن. بە مەرجێك شاعیرانی هەفتاکان، ئەگەر ئەو بانگەشەیان کردبێت،پەیام و ئامانجێکی دیاریکراویان هەبووە کە خۆی لە ڕیفڕمکردنی کۆمەڵگە و خوێندەواریی و وستانەوە لە دژی ئەقڵی دەرەبەگایەتی و ئایدۆلۆژییەوە بینیوەتەوە. بەڵام شاعیرێك ئەگەر بانگەشەی ئەوە بکات(لە نێو قەدیسەکدا)بیشارنەوە! دەتوانێ چی لە ژیانی خۆی و ئۆمەش بگێڕێت؟ لە کاتێکدا نووسەری کتێبەکە، باسی یاخیبوون لە شیعری گەنجانی دوای ئاپەیین دەکات! یاخیبوونێك ئەگەر دەرەنجامەکەی داهێنان و گۆڕینی واقیعێکی کۆن بە نوێ نەبێت، جگە لە دروشم کە دەشێ خوێنەران فریو بدات، هیچی تر؟ئاخێ هیچ شتێکیش هێندەی دروشم و دروشمکاری، لە کۆمەڵگەی ئێمەدا بوونی هەیە و باوە؟ئەو لەکاتێکدا باسی واقیع لە شیعری غەمگین دەکات، هەرخۆی لەلاپەڕە 30ی کتێبەکەدا دەنووسێت:(خودی واقیع شوێنکی شیعری نییە). بەگومان لە زۆر شوێنی کتێبەکەدا، نووسەر بۆچوونی دژ بەیەك دەردەبڕێت. هەنگە بەشکی ئەو هاودژییە لە گەیاندنی مانادا، پەیوەندی بەوەوە هەبێت کە نووسەر ئەم وتارانەی لەکات و ساتی جیاوازدا نووسیوە. چونکە ئەگەر هەڵەنەبم، ناوەڕۆکی ئەو کتێبە، پشتر بە شێوەی وتاری جیاجیا لە گۆڤاری(ئەدەبی سەردەم) باوکراونەتەوە کە من خۆم خوێندوومنەتەوە. بەڵام کاتێ لە دووتوێی کتێبێکدا کۆی وتارەکان بە یەکەوە باوەکرێنەوە، ئەوا خوێنەر باشتردەتوانێت بەراوردی ناوەڕۆکی نووسینەکان بکات. چونکە هەمووی لە بەردەستە و دیدەن.نووسەر لە شوێنکی دیکەی کتێبەکەیدا دەنووسێت:(نەوەی شیعری دوای ئاپەین، هەست دەکات سنوورێك لە نێوان ئەوان وئابردوو هەیە.کەلەپووری باوك فریای ئەوان ناکەوێت و هەتیدەکەنەوە).بە بۆچوونی خۆم، شتێکی نوێمان نەگوتوە، ئەگەر بڕێین سنوورێك لە نێوان نەوەی پێش و پاش ئاپەین هەیە.ئەو سنوورە لە یەك کاتدا، سنوورێکی مێژوویی، کۆمەڵایەتی و ژیاریيە.ئەو سنووڕە، بەرمەبنای ئەو گۆڕانکاریەیە کە ئاپەین لە ژیانی ئێمەی دێنێتە ئاراوە.کە وەرچەرخانێکی گەورە بوو.بەڵام پرسیارە گرنگەکە ئەوەیە،لەو دیو سنووری دوای ئاپەینەوە، ئەو نەوەیە توانی چی بکات؟ چ داهێنانێك بکات جیاوازتر لە پێشووتر؟توانی ئەزموونێکی

دیکه و گوتارێکی دیکەی شیعری جیاواز دروست بکات.یاخود ئەزموونی بەشێك لەو شاعیرانە کەلەپووری باوکییان هەتدکردۆتەوە.لە کاتێکدا نووسەری کتێبەکە نموونەی لە شیعری شاعیرێکی گەنجی دوای ئاپەرین هێناوەتەوەکە(ئێبین ئەحمەد خدر)ە و لە شیعرەکەیدا دەڵێت:
باپیرم خەونێکی دی..
باوکیشم هەمان خەونی دی.
منیش هەمان خەونە ئێستا دەیبینم..
ئەگەر شاعیرێك، هەمان خەونی باوك و باپیرانی ببینێت،ئاخۆ دنیای گەورەکانی هەتکردۆتەوە، یان لەبەریگرتۆتەوە؟بینینی جیاوازییانەی شاعیرێك لە ئابردوودا،تێپەاندنی ژیانی باوك و باپیران، بە کەسێك دەکرێت کە دوای سەد ساڵ هەمان خەونی ئەوان ببینێتەوە؟یان دەبێ خەونێکی جیاوازتر ببینێت؟مەگەر نوێ لە کوێ دایە؟ دابڕان لە ئابردوو چۆنە؟ ئەگەر جیاوازتر لە ئابردوو بیرنەکەینەوە و دنیا نەبینین؟ئاخۆ دنیابینی ئەو شاعیرە، ئەو گوتارەشی کە لەو شیعرەدا بووني هەیە، هاوتەریبە و یەکدەگرێتەوە لە گەڵ بۆچوونەکانی نووسەری کتێبەکە؟ لە کاتێکدا ێبین ئەم شیعرە دەنووسێت، ئەحمەدی مەلا، پەسنی دەدات ودەڵێت:(ێبین نایەوێ ئاور لە کەلەپووربداتەوە،بەکو ئەو شاعیرە جیهانی گەورەکان هەتدەکاتەوە).بە مەرجێك ئەمە شیعری ئەو شاعیرەیە کە هیوادارم خوێنەران سەرنجی بدەن، ئەوکات دەردەکەوێت، کە بە ئاست ئەو شاعیرە گەنجەی دوای ئاپەین، جیهانی گەورەکانی هەتدکردۆتەوە؟!! بە داخەوە ئەم بۆچوونانە، لە گوتاری نووسەرێك ناچێت، کە خۆی شاعیرە و لە بارەی شیعری کوردیشەوە، ئاگایەکی زۆرو وردی هەیە.باسێکی دیکە لە کتێبەکەدا، کە بۆ من جێگەی سەرنج و پرسیاربوو ئەوەیە، کە نووسەر لە لاپەڕە 67دا دەنووسێت:(ئەو شیعرانەی کە لە هەوڵەر دەنووسرێن شیعری تاریکییەکانن،شیعری سێبەرەکان وشیعری ژێر زەمین و خۆشاردنەوەن) بەڵام (ئەو شیعرانەی لە سلێمانی دەنووسرێن شیعری ڕوناکین،شیعری فۆین و حەوشەکانن). وەکو خوێنەرێك، نازانم مەبەستی نووسەر لە(تاریکی هەوڵەر) و(ڕوناکی سلێمانی)چییە؟!. جگە لەوەی دەلالەتێکی سیاسی هەیە کە کەسانێك بۆیان وایە، سلێمانی ئازادترە لە هەوڵێرو دەبێ لەوێ َ لە ژێر زەمینەکانەوە بنووسی. ئەم بۆچوونە، بۆچوونی ئەدیبەکان نییە، بەکو بۆچوونی سیاسی و ئایدۆلۆژستەکانە، بۆچوونی ئەوانەیە، کە زۆرجار هەوڵێروسلێمانی بە کۆریای باکوورو باشوور دەناسێنن.شیعری ژێر زەمینی لە هەوڵێردا،دەستەواژەیەکی نوێیە لە پاش ئاپەینەوە بۆ من وەك خوێنەرێکی بەردەوامی شیعرکە گوێبیستی دەبم.من وەك خوێنەرێك حەزمدەکرد، بە میتۆدێکی شیکاری و ئاڤەکاری، نووسەری کتێبەکە

ئەوەم بۆ شیبکاتەوە، کە چۆن شیعرە تاریکەکانی هەولێر، لە شیعرە ووناکەکانی سلێمانی جیابکەینەوە؟ کام ئەدگارو خاسییەت لە یەکتریان هەاوێرد دەکات.بۆ ئەوەی باشترو ووونتر ئەو بۆچوونەی بپکابا. دواتر ئمە شیعرکی غەمگین بۆی، کە شاعیرکی هەولێرییە، لەگۆ شیعرکی شاو حەبیبە، کە شاعیرکی سلێمانییە، بە یەکەوە دەنووسین، بزانم هیچ جیاوازییەکییان هەیە؟.شاوحەبیبە دەنووسێت:

پەردەکە جوان دەپشکنم..
ژنەکەم نووستووە ناهێم هەتاو بانگی کا…

غەمگین بێیش دەنووسێت:_

بەم نیوە شەوە.. دەنگی گوللەیەك
ژوورەکەمی پر کرد لەگومان..

گریمان، ئەگەر ناوی هەردووشاعیرەکە، لە سەر شیعرەکانییان بسینەوە، کۆ دەزانێت کامەیان هەولێری و کامەیان سلێمانییە؟ئایا جیاوازییەکی ئەو تۆ لە نێو ئەو دووەربینە سادە و ساکارە هەیە؟ئەی نووسەری کتێبەکە خۆی جەخت لەوە ناکاتەوە، کە خودی واقیع شونکی شیعری نییە، مەگەر سلێمانی و هەولێر، تێخکردنەوەیەکی دیموگرافی و کۆمەایەتی و واقیعی نێوان دوو شار نییە؟. من دەزانم نووسەر مەبەستی لە تاریکی هەولێرو ووناکی سلێمانی میتافۆرە بۆ بابەتك،بەێام پرسیار لێرەدا ئەوەیە، کە ئەو خاسییەتانە ونن لە شیعرەکان، بۆ ئەوەی بەرمەبنای ئەو خاسییەتانە، جیاوازی لە نێوان شاعیرکی هەولێری و سلێمانی بکەین.لە کاتکدا دەقك نییە بە ناوی شیعری هەولێرو انیە و سلێمانی، چونکە شیعر(ئەگەر شیعر بێت!) دواجار هەر شیعرە. تەنانەت لە کوردستانی باشووردا، سەد ئەوەندەی سنە و شنێ، هێمن و شیعرەکانی ناخونرنەوە و خشەویست نین؟دواجار دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم، کە شیعری دوای اپەین، شوناسکی گەورە و ئاێزە و لە ئەزموونی سادەی چەند شاعیرك کورت ناکرێتەوە وەك ئەوەی لەو کتێبەدا باسکراوە.

*پەراوێز: ناوی کتێب:شیعری دوای اپەرین، نووسینی:ئەحمەدی مەلا، زنجیرەی دێسییەکانی سەردەمێێێ 51_ساێی 2019.

*ئەم بابەتە لەژمارە(274)ی گۆڤاری امان لە 5/3/2020 بڵاو کراوەتەوە…

گەانەوە و شتی تریش ... سەران محەمەدسوورە

خوێندنەوەی چیرۆکی "گەانەوە و شتی تریش"ی ەشید مەحموود

"دەنگی هەڵەن ئێستاش هەر لەنێو گوێچکەمدایە و ئۆوکات نەمدەوێرا وا بڵێم، بەڵام ژنێکی جوان بوو."

ئەمە، خوێندنەوەیەکە بۆ چیرۆکی گەانەوە و شتی تریش. لەم خوێندنەوەیەدا هەوڵدەدرێت ئاماژە بە چەند زاراوەیەك بکەین، کە لە چیرۆکەکەدا هەیە، کە دەرگەیەکە بۆ دەرککردنی ەهەندە شاراوەکانی چیرۆکەکە و لەگەڵ زاراوەکانیش هەوڵدەدرێت تەکەز بخرێتە سەر کاریگەریی نەریت و دین بەگشتیی و ەهەندی مۆژوویی چیرۆکەکە بەتایبەتیی.

چیرۆك، چیرۆکی ژانەی کەس و شتەکانی دەوروبەرە. دەنگی هۆقیی و سامناکیی ویژدانی چیرۆکنووسە، کە تا نەیگێتەوە ناحەجمێت. چیرۆك؛ ماڵێکی غەمگینە و لە خاوەنی خۆیشی، کە چیرۆکنووسە، دواجار حاشا دەکات و تەنێ گوێگران بە خاوەنی خۆی دەزانێت. گۆرگۆن* (Gorgon)ـەکان لەدەمی گێانەوەدا وەها دەچنە دنیای گێانەوەی چیرۆك و زمانی چیرۆکەکەوە، کە دواجار هەر شتۆك نیگا بکەن، بەبەردبووی دەکەن. جوانیی ئەم ئەفسانە و چیرۆکگێانەوەیەش هەر لە بەبەردکردن، مانەوە لە دنیای خۆیان، دایە، کە نایانەوێت لە بازنەی گێانەوەێ بچنە دەرەوە. ئا ئەم چیرۆکەش دەیەوێت لە بازنەی گێانەوە دانەبڕێت و دانەبڕێن؛ بەشێوەیەك، کە وادەکات تا کۆتایی، دەستبەرداری خوێندنەوەی چیرۆکەکە نەبین، تەنانەت ئەگەر بێت و شتۆك لە دەوروبەرمان نیگا بکەین، بەبەردبوو ببێت.
چیرۆکی "گەانەوە و شتی تریش"، لە نووسینی "ەشید مەحموود"ە. گێەوە، بە زمانێك دەگەێتەوە، کە هەمان گەانەوە دەبێتە گەانەوەی ئێمەش. ئەوە منداڵیی ئێمەیە، لە گوندێکی دوورەشار ژیاوە و تێکەڵمان دەکاتەوە بە ووداوگە/ شتی تریش. بۆیە تا کۆتایی چیرۆکەکە، دەیان ووداو/شتی تریش، لە منداڵیی و ژیانی خێت

دڵنەوە بیر، کە هاوشێوە و نزیکن، بەڵام دەپرسین ئەگەر ئەم زمان و گەمە گێڕانەوەییەی چیرۆکنووس، تەوس و تەنزە نەبوایە، ئەو چۆڕبینینە، هەست و ئەڵهای دەرککردنمان بۆ ئەم چیرۆکە دەبوو؟

درۆژتر لە چیرۆکەکە و شتی تریش:

کارەکتەر لە گوندێك، کە چل ماڵێك دەبن دەژیەت. لەوێ "دێوانە"کان هەن، "ئاوەی زۆر باو بوو لەوێ (دێوانەکان) بوون، کێ دێزانێ دێوانەکان کێن و چین؟"

- دێوانە: سەر بە تەریقەتی نەقشبەندیین، خوو و نەریتێکی سەیر، پابەندبوونێکی چەقبەستوو بە گەورەکەیان/ شێخ هەیە، وەك باوە و وتراوە، لە کابرایەکیان پرسیی؛ پێغەمبەر محەمەد گەورەترە، یان شێخ ئەشید، وتی دیارە -گێڕانەوەیەکی تر هەیە دەڵێت: هەرتکیان مرۆڤی مەزن بوون-. ئەم دیارەیە بۆ شێخە نەك پێغەمبەر. شێخ ئەشید لە پێغەمبەر محەمەد پیرۆز و گەورەترە.
  دێوانە، خێشەویستییەکی زۆری بۆ چەپاك هەیە، لە پارچەی دووەمی چیرۆکەکە دەخوێنینەوە: کە دێوانەیەك گۆپاڵی ئووە و ماڵی بەرباربووێك ئاگرتووە و پێی دەڵێت: "بۆ سەیری مانگا سوورەکەت بکە".
- چەپاك (گۆپاڵ): لەلای دێوانەکان پیرۆزە، وەك دار عەسای موسا، بەکو زۆتریش. گرنگیەکەی ناگرن و ئامرازێك نییە بۆ ڕێکردن، بەکو نیشانەی ئاستەکەی دەگرن و دەڵێن، سێ جار باریکەکەیشی، هەرگیز لە کاتی ڕێشتن و ڕێکردن بەر زەوی ناکەوێت.
  پیرۆزیی چەپاك، گەیشتووەتە ئاستێك؛ کە دەتوانن بە ئاماژەکردنی گۆپاڵ بۆ کەسی دژ یان "بەربار"بووێك، پەجوو بافرێنن و کەسی بەربار تووشی نەگبەتیی و (خوانەخواستە) بەڵایەك بکەن.
- بەربار: لەلای دێوانەکان ئەو کەسەی جزیە نەدات، کە بریتییە لەو داواکارییەی دێوانە لە کەسێکی دەکات، نانپێدانبێت، یان بزن و گا بێت. زۆرجار دەڵێن: خەونمان بە فڵانە شتەی تێوە بینیووە، ئیتر ئەوە دەبێتە ماڵی شێخ یان دێوانە. ئەگەر نا ئەوە کەسەکە بەربار دەبێت، سەرپێچیی فەرمان کراوە. بە مانایەکی تر واتە لەوان نییە.

وەك لە چیرۆکەکە دەردەکەوێت؛ ئاماژەکردنی گۆپاڵ بە ئاماژەی

ماڵی بەرباربووەك، گەفی بۆ سەیری مانگا سووڕەکەت بکەن، ئەوە مردن و زیانگەیاندنە، لەپای ئەو سەرپێچییەی بەربار کردوویەتی، ئەمیش مرداربوونی مانگایە.
"نەشمانەزانی، کە ئایا ئەم چێرکە ڕاستە یان نا"، ئەوە نیشاندەدات، کە کارەکتەر لە پێواریی زانین، لەنێو خورافیات و نەریتێکی یەکجار دواکەوتوو ژیاوە، کە یەکسەر ئەم ڕستەیە لەم تەمەنەیدا، ئاماژە بۆ خۆشباوەڕیی و نەبینیی کۆمەڵگە و خەڵکە، کە وەها نەریت و خورافیاتی دینیی باڵی بەسەردا کێشاون. ڕستەی دوای ئەمیش "دەرکمان بە ووداوەکانی… ، نەکرد.) کە بۆ ووداوان (ان)ی کۆ بەکار دێنێت، داخۆ چیتر ووێدابێت، کە باسی لێوەناکات و ووداوگەلێك بە نهێنیی دەسپێرێت. داخۆ ئەمە بەهۆی ئەوەوە بووبێت، کە دەرکی ئەم ووداوانەی بۆ نەکراوە؟ چونکە وا لە چێرکەکە دەگەین، کە ئەو ووداوانەی تر، کە دەیانگێڕتەوە، دەرکی کردوون. سەرباری ئەمە، ئەوە نیشان دەدات، کە ماڵی سەرکی دێوانەکان جێگەی پەجوو و ووداوی سەمەرە بووە، بۆیە لەگەڵ ئەوەدا دەرکی ئەم ووداوانەی بۆ نەکراوە. کارەکتەر لەگەڵ ئەم خۆشباوەڕیە منداڵییەشیدا؛ چاوەڕێ بووە لەسەر جێگەلەیەك، کە کەوتبووە نێوان گردێك و ماڵیانەوە، فریشتەیەك بێت و بیکاتە بانمرۆڤ و دەمڕاستی خەڵك.

گەڵانەوە لەم چێرکەکە بۆ چێرکێکی تر و ئەمیش تەنیا بە ڕستەیەکی کورت، (چێرکگەلی؛ شوانبوونی پغەمبەر، سنگشەقکردنی پێغەمبەر، هۆنین و جێگەی تەسنیم، چێرکگەلی دێوانەکان و مانگا سووڕەکە و… تاد) گەڵانەوەیەکی جواناسیی و گێڵانەوەیەکی سەرکەوتوانەیە، کە بەشێوەیەك توانایی چێرکنووس بۆ ئافراندنی چێرکی باش و جیاواز لە تاکووداویی، بە دەربڕین کورت و بڕفێداڵی وشە و هەڵشتنی زانیاریی لابەلا، نیشان دەدات.

ئەمەی خوارەوە، ئەو قسانەن لە چێرکەکەدا، کە یەکێکیان ساتی نووسین/چێرکگێڵانەوەیە و ئەویتریان سەرسامبوونە بە دێوانە و ژیانیان، ئەویتریشیان قسانێکە، تێیدا کارەکتەر هەست دەکات و ئارەزووەکانی دەجووڵێن؛ مەیلداریی بۆ جوانیی هاوڕەگەزەکەی، کە ناتوانێت بڵێت؛ جوانە، کەبتەکرێت، چونکە دەنگی ژن حەرامە، ئەمەش بەهۆکاری ئەوەی فریودەر و ناسکە و پیاو ناتوانێت لە بەرانبەریدا خۆی بگرێت. ئەمەش داستان و ئەفسانەی "شمشێری خودا" –پیاو؛ ئەو پاڵەوان و گەورەیەی، کە لە ژن ڕەزدارترە- ئاشکرا دەکات.

یەکەم: قسانغی چاوەڕوانیی.

دووەم: قەناغی مامناوەندی.
سێیەم: قەناغی گشتی.

قەناغی گشتی: ئەمە قەناغی دەسپێکردنی چیرۆکەکەیە و ئەو تەمەنەیە، کە چیرۆکەکەی تێدا دەنووسرێت/نووسراوە. "چەندین مانگ بەسەر بیست و پێنج ساڵییەوە تێپەڕین و شتێکی نوێ ڕووینەدا". بە گوێرەی ئەمە و بە پشتبەستن بەو ساڵەی لەگەڵ چیرۆکەکە نووسراوە، ئەوەڵ دەبێت چیرۆکنووس لە 1992 لەدایك بووبێت. (ئەمەش تەمەنی دوو قەناغەکەی تریشمان بۆ ئاشکرا دەکات. واتە قەناغی چاوەڕوانیی لە شەش ساڵیی و قەناغی مامناوەندیی سێزدە و چواردە ساڵان).
ئەم کەوتنە نێو ساڵی تەمەنەش (25 ساڵیی) وادەکات، کە چیرۆکەکە بگۆڕێتەوە، کە لە پارچەی دووەمدا دەیخوێنینەوە، هەبەتە وەك لە پارچە (پەرەگراف)ی یەکەمدا نووسەر ئەوە نیشان دەدات، کە گوایە ئەو ژیانە خودییەی خواستی بووە و ئەو ڕوانیەی لە ژیان گرتبوویە بەر، کە هەمیشە دەنگی ئەو لەگەڵ دەنگی کۆ/باو نەهاتووەتەوە، پەشیمانییەك چەکەرە دەکات، کە گوایە ئەوەی پێیوابووە نوێیە، نوێ نەبووە، بۆیە ژیانی ڕۆژانەی دەبێتە قەرەبووکردنەوەی بێداریی، تەمەنێ یاخیبوون و سەرکێشیی دوای تەمەنێ ڕاستەرنەچوون، گومانکردن و پرسیارکردن. پەشیمانییەك، کە دواجار خۆ دەدزرێتەوە.

قەناغی چاوەڕوانیی: بەندە بە تەمەنی پێغەمبەرەوە، کە جوبرائیل سنگی شەق دەکات، کە ئەودەم تەمەنی پێغەمبەر 6** ساڵیی بووە. واتە چیرۆکنووس لە تەمەنی 6 ساڵییدا بووە، کە دەکاتە ساڵی 1998 (لێرەدا باز بەسەر دۆخی ساڵانی نەوەتەکاندا دەدەین، کە کارەکتەر تێیدا ژیاوە، مەبەستمان ئەوەی پێوەست بێت بە گەرموگوڕی و گەشەکردنی دەروانەکان لەم گوندەدا.) و دەیەوێت خودا، وەك پێغەمبەر، یانیش دەروانە و خەلیفەیەك هەڵبژێرێت، تا خزمەت بە دینی ئیسلام بکات، کە ئەمە هەمان کۆخەونی منداڵیمانە. چونکە ڕۆژانە چەندین جار دەبیستین، کە خودا توانای هەموو شتێکی هەیە. کەچی لە قەناغیی گشتانەوەدا، واتە لە تەمەنی 25 ساڵییدا دەڵێ: شتێکی نوێ ڕووینەدا.
قەناغی مامناوەندیی: چیرۆکنووس لەو خەیاڵە دانکیشێتییە بەئاگا هاتووەتەوە، بەڵام هێشتا نازانێت چۆن خودا توانای کردنی هەموو شتێکی هەیە؟ ئەم قەناغە ساتی ئامان و خستنە ژێرپرسیاری شتەکانی دەوروبەرە، دۆخێك، کە کارەکتەر لەنێوان دین و ئاواکردنی دین، جەنگی مانەوە و جەنگی دەستبەرداربوونیەتی. نیشانەکانی (سەری خۆم دۆخورێنم و هەروەها لەبەر تۆ نابێ هەر بڕۆوو نابن، کێ چوزانێ؟)

قەناعەت بەخۆکردن ناداتە خوێنەر، کە بڵێت: ئیتر خوێندنەوەی ئەم چیرۆکە سێچوار جار سەرووزیادیەتی، بەڵکو بەداوی دەسپێکردنەوەوە تووشە. خۆی لەخۆی دەپرسێت: ئاخۆ من لەکوێی کۆتایی ئەم چیرۆکەم؟ ئەی ئەوە منی گێڕەرەوە/کارەکتەر-قۆناغی گێڕانەوە- نەبوو، پێیەکانی خستبوونە سەر مێزەکەوە و ئێستێش دانیشتووم، کە چووزانێ؟

گێڕانەوەی کورت و بەتایبەت پێدانی تەوس بە چیرۆکەکە، لەو شوێنەی کە گەرەکیەتی، پێکەوە خوێنەر زێتر وابەستەی چیرۆکەکە دەکەن:
"لەسەر قۆناغێکی پاکێوتم، جاری یەکەم خۆو دەمباتەوە و نامباتەوە." بیرکردنەوە لە قەرەبووکردنەوەی خەوی شەوانە، گێڕەرەوە دەخاتە وەنەوزدان، کە قۆناغی گێڕانەوەیە، بیرکردنەوە لە ئابردوویەك (قۆناغی سنگشۆقکردن بەتایبەتیی)، کە کارەکتەر کەشی دینیی و ئاستر بەم خەیاڵی دەنکیشێتیی، کە خەڵك دروستیان کردووە و بووەتە نەریت، تەواو بەسەر کارەکتەرەکەمان/ماندا زاڵە، کە شەی لەگەڵ چاوەڕوانیی بووە، خودایەك، کە نێردراوی نایەت تا سنگێکی تر شەق بکات -تۆی خوێنەر بڵێ: گەدێ، کە نایەت …- ئەمەش لەپێناو زێتر تێکەڵبوون لەگەڵ نووری خودا. لەگەڵ ئەمەشدا پێکەوەبەستنەوەی ئستەی "برایەکم دڵێ ناکرێ نیوەی ئێژکێ بە ئێژوو ببم؟" ئەم شۆوەگێڕانەوەیە تەکەز لەسەر هەبوونی پەروەردەیەکی توندی دینیی، بەئام زارەملێیی دەکاتەوە. "سێری خۆم دەخورێنم. دەنگی هێلین ئێستاش هێر لێنۆو گوێچکەمدایە و ئۆوکات نەمدۆڕا وا بڵێم، بەئام ژنێکی جوان بوو." لێرەدا ئەو پەرشیی، قەدەغەییی و تەنانەت بە حەڵامزانینی دەنگی ژن و کەبتکردن لە دین-ئیسلامدا-، زێر بە زەقی دیارە، بەتایبەت کاتێ گێڕەرەوە دەڵێت: ئەوکات نەمدەوڕا وابڵێم، بەئام ژنێکی جوان بوو. تەنانەت ترس دەکەوێتە سەر وشەیەکی کورتی وەك (جوان)یش.

گوند؛ دوور لە شارە، بەئام ئاوەدانییەکی بەخۆوە گرتووە. ئەم ئاوەدانییەش کەمتازێر پێوەندی بە کۆبوونەوە و ماڵی سەرکی دێوانەکانەوەیە. کارەکتەر چەندجار هەوڵی ئەوە دەدات بچێتە دەرەوە تا میز بکات، بەئام دەرگەکەیان بەرانبەر باخچەی ماڵی دێوانەکانە، کە شەوانە تێیدا کۆدەبنەوە و خەریکی گاتا کردنن. لەوێدا ئێکەوتی مامی، کە ئاستییەکەی مامی باوکییەتی دەکات، کاتێك دەیەوێت بێتە

دەرەوە، کە چاوەڕێی خەزانەکەیەتی، کە دەکاتە ئامۆژن/ ئامۆژنی باوکی. دیارە لەم پەرشیی یان لەم نەتوانینەی، کە مەردی ژنەکە/دەوانەکە تێیدابووە، ژنەکە سەغڵەت دەبێت و دەڵێت: "بە خاتری شێخ هەشید با خودا بتباتەوە بۆ خۆی".
دەوانەبوون، بەشێوەیەك پلە دەداتە ژن، کە پیاو/پیاوی نادەوانە مافی چاوەڕوانکردنیشی نییە، چونکە ئەو لە بەئەنجامگەیاندنی ئەرکێکی پیرۆز و خودایییدابووە. لێرەدا پرسیار ئەوەیە دەبێت دەوانەبوون چ شەوکەت و شانازییەك بە پیاوی دەوانە ببەخشێت لەبەرانبەر ژن/ژنێك کە دەوانە نییە/نەبێت؟ چونکە دەوانەکانیش پێوەکاری دینی ئیسلامن.
دواجار گێڕەرەوە لەمە تێدەگات، کە دەوانەکان (سوارانی خودا) تاریکووون دەگەڵنەوە.

"دایکم گوتی: ئەگەر من نەبم، خودا لێتان خۆش نابێت، من نەمدەزانی خودا بۆچی لێمان خۆشنابێت." دووبارە گێڕەرەوە بە وشەی "هەرچەندە" چیرۆکی ماتەیی خەیمان بۆ دەگێڕتەوە لە چاوەڕێبوونی هاتنی فریشتە، بەڵام تێناگات لەو مەهزەلەیەی کە خودا بۆچی لێی خۆش نابێت. ئەوە نییە، چەندین جار چاوەڕێبووە، تا بەشە شەیتانییەکەی فڕێبدرێت. ئیدی ئەم دەیەوێت بەم گوزارشتە خۆی هەها، یان بۆبەریی بکات لەهەر شتێك و تاوانێك، کە دەیکات، تەنانەت گۆڕگرتن لە مەسیقاش، چونکە فریشتەکان نەهاتوون. تاوان لە فریشتەکانە. بەڵام ئەمە درۆژە دەکەشێت، هەرچەندەش گێڕەرەوە دەڵێت: "ڕاستە کاری دنیا ئاوایە***"، بەڵام خەدەبوایە ژیانم بەم شێوەیە نەبوایە و شتێکی نوێ ڕووی بدابا و کۆتایی بەم تێدامانە یەکێتمییەی هێنابام، بەڵام لەوێ ئەو ئەگەرە نییە، کە دەشێ شتێك/جیاواز ڕووبدات.
ئەم کەڵەکە بوونەی خودا و پێکرانی خودا، دواجار چیرۆکنووس دەرکی ئەوە دەکات و تێدەگات، کە خودا توانای ئەو هەموو شتانە/ شتی تریشی هەبووە، هەیە. بەڵام بە تەوسێکیشەوە، دەڵێت: "هەرچەندە چەندین جاڕێش چاوەڕێ بووم، تا فریشتەکان بڕۆن و بڕۆ شەیتانییەکەی نەوم فڕێبدەن؛ بەڵام من هەرگیز شوان نەبووم." واتە دەبوایە بۆ ئەوەی خودا توانای کردنی ئەمەشی هەبێت، پێویست وابووە، کە کارەکتەر دەبوایە شوان بووبێت. ئەگەر نا خودا توانای دووبارەکردنەوەی هەمان ڕووداو و چیرۆکی نییە و ناشبێت.
(لە چیرۆکەکەدا سنگشەقکردن دوای شوانبوون خستراوە، ئەمەش تا مانایەك، یانیش بیانوویەکی تەنزیی بۆ جڤاك، دەسەڵاتی خودا و ڕوونەدانی سنگشەقکردن بۆنێتەوە. واتە خودا غەیبی هەبووە و

زانیویەتی کە کارەکتەر لە تەمەنی مێرمنداڵییدا و دواتریش تووش بە ژیانی شوانبوون نابێت، ئیتر چ چەقێیەك یان بیانوویەك بداتە جوبڵایل تا بچێت سنگی شەق بکات و وەك سوارچاکی خێی هەڵیببژێرێت.) لەکاتێکدا خودا، کە توانای کردنی هەموو شتێکی هەبووە، هەیە و دەشبێت، ئەوە منداڵێك لەسەر جێگەیەك (تەسنیم) لەنێوان گردێك و ماڵەکەی چاوەڕێیە خودا توانای بەبەردا بێت/بێتەوە و فریشتەکان بنێرێت تا بەشە شەیتانییەکەی (کە ڕاستییەکەی هەر خودا پێی بەخشیووە) لێیفڕێبدەن.
جێگەی (تەسنیم): دەکرێت بەکارهێنانی جێگە، گەڕانەوەیەکی تریش بێت بۆ چیرۆکی ئافراندنی مرۆڤ، بابادەم پاشانەکینۆ حەوا، بۆیە بابادەم؛ خەونی کارەکتەری منداڵە، کە ئەویش نێرە، جگەلەوەش حەوا لە پەراسووە نەك لە قوڵی جێگەی تەسنیم. کەواتە دەکرێت حەوا؛ (ژن/ ئەوەی کە دین و کۆمەڵگەکانمان بە زەحیفەیان داناوە) پلاری تەمەنی بیستوپێنج ساڵیی تەمەنی بەفیڕچووی کارەکتەر/چیرۆکنووس بێت، کە قەرەبوو ناکرێتەوە؛ بیگرێتە دین و نەریت، ئەمیش لەپای ڕوونەدانی شتێکی نوێ.
هەبەت بەسوودوەرگرتن لە بیردۆزی لاسایکردنەوەی پلاتۆن: خودا، نموونەی باڵایە و ئادەمیش سێبەر/ خەلیفەی خودایە لەسەر زەویی و حەواش هونەرە لاسایکراوەکەیە، کە دووجار لە نموونەی باڵا، یاخود وەکخۆبوون، دوورترە. بەمانایەکی تر ژن پلە سێیە و لێرەش لەپیاو کەمترە. ئەمەش ڕەنگە ئەو گومانەمان؛ مەبەستبوونی چیرۆکی ئافراندنی بابادەم و حەوا، پێکەوە پشتڕاست بکاتەوە، کە دواجار دەیەوێت بڵێت: گەڵێ خودا ئەمانەشی توانیوون، لە جیاوازییەکی نابەرابەر، تا ناکۆتا لەنەبڕاو؛ ناتەبا و جیاواز.

ئەم هەموو ڕووداوانەی چیرۆکەکە، کە دەشێت بۆ چاوی کارەکتەر، نوێ بووبن، کە بەسەر ئەم نەهاتوون، بۆیە لە ژیانیدا هیچ شتێکی نوێ نابینێت و ڕووینەداوە. ئەمەش بەوەکارەی وەڵامی ئەو چاوەڕوانییەکردنەی دەمی منداڵیی نەدراوەتەوە و سنگی شەقنەکراوە.

دەکرێت لە کۆتاییدا ئەوە بگوترێت، کارەکتەری چیرۆکەکە هەمیشە بەهۆی هەوڵدان بۆ بوون بەوەی، کە لەدەسەڵاتیدا نییە و لە توانا بەدەرەێ، لەنێو خەوتن و ئاگاییدایە. چیرۆکنووس دەیەوێت پێمان یەژێت: لە چاوی منی کارەکتەری منداڵ/ منداڵییمان و ئێستامان؛ شتی نوێ؛ ڕووانەوەی/لاسایکردنەوەی چیرۆکە گەورەکانە. بۆیە پەیاماڵاستەیی ئەودیوی چیرۆکەکە؛ فێدانی خەیاڵی دژنکیشۆتانەیە بۆ بوون بە پاڵەوان، گەڕاندنەوە و زیندووکردنەوەی ڕووداو و لاسایی

کەسانی تر. بۆیە گەرەکە خۆمان بپچڕێنین و ڕووداو/ ڕووداوی بچووك بافرێنین و دەستبەرداری منیگەورە ببین و چیتر خۆمان بە خەونی نەکران، دڵنکیشێت ئاسا، تێدانەمێنین.

_____

پەراوێزەکان:

- گێرگێن: تێقێنەر. ئەفسانەیەکی گرێکییە و سێ خوشکن؛ بەناوەکانی مێدووسا Medusa، ستێنو Sthenno و ئۆریوول Euryale. ئەم سێ خوشکە پرچیان ماری ژەهراوییە. گێرگێنەکان بەوە گوزارشت دەکرێن، کە چیرۆکان دەگێڕانەوە، هەر کەسێکیش سەیری چاوی بکردبن، یەکسەر بووە بە بەرد.
** هەبەت گێڕانەوەی جیاواز هەیە لەسەر ئەم مێژووە، ئێمە بۆ ئەوەی تێوانینی خۆمان بە لەگەبووونی شتی تریش بنووسینەوە، ئەم ساڵەمان هەبژاردووە، هەبەت زۆرجار تەمەنی شەش ساڵیی گوزارشت لە قۆناغی 2 بۆ 6 ساڵی دەکات.
*** ڕاستە کاری دنیا ئاوایە، ئەمە سوودوەرگرتنە لە ڕۆمانی (قەسابخانەی ژمارە پێنج، کوورت ڤۆنێ گات، وەرگێڕانی: عەتا نەهایی، چاپخانە: سەردەم، چ1، سلێمانی- 2008)، چیرۆکنووس سوودی لە ڕۆمانی جیهانیی و مۆدێرن وەرگرتووە. ئەم دەقئاوێزانییەش یان بۆیین ئەم وەرگرتنەیەشی، زۆر جواناسیی شکاوەتەوە.

سەرنج: ئەم نووسینە، لە ژمارە "4"ی گۆڤاری کەلێن، ساڵی 2018 بڵاوکراوەتەوە.

هەرشی مۆغۆلەکان بۆ سەر هەولێر... ریاز حاجی

بۆ خوێندنەوەی ئەم توێژینەوەیە کلیکی ئێرە بکەن .....

کتێب: ئەو کاروانەی بە هەواری ئەمە نەچوو

یادەوەری
نوسینی سالار ڕەشید
چاپ چاپخانەی تاران
تیراژ ١٠٠٠ دانە
لاپەڕە ٦٠٢ لاپەڕە
نرخ ٥٠٠٠ دینار
بڵاوکردنەوەی کەمپانیای بلاق پێک

خوێنەری ئازیز ! ئەوەی لەدووتوێی ئەم پەراوێدا نووسراوە کێک بیرەوەری خۆش و ناخۆش،تاڵ و شیرینە. وەلێ ئەمانە بە تەنها هەر بیرەوەری خودی نووسەر خۆی نیە، تەنانەت بیرەوەری هاوڕێ و دەوروبەرکەیشی نیە بە تەنها، ئەمانە لە ڕاستیدا بیرەوەری شارێک و سەربوردە و بەسەرهاتکەیەتی لە بگرە دەورانێکی مێژوویی خۆیدا. ئەم بیرەوەریانە حیکایەتی کەمێک گەنج ولاوی شاری کەرکوکە لە ساڵانی حەفتاکان و هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو، کە تە هەندێکت لەرەو لەوە لە ژنەوتووە، وەلێ ئەمە پەراوی حکایەتە تەواونکراوکانە . ئەم کتێبە ئێستا لە کتێبفرۆشکانی سەرجەم شار و شارچککانی کوردستان دەستدەکەوێت کە کەمپانیای بلاق پێک هەستاوە بەکاری دابەشکردنکەی.

ئێستا لەم ناوەندانەی فرۆشی کتێب دەست خوێنەری بەڕێز دەکەوێت:

سلەمانی

کتێبخانەی سلەمانی – تەنیشت چاخانەی شەعب
کۆشکی مەلا محسین- بەدەم ڕێشەوە
کۆشکی ڕەبین – بەردەرکی سەرا
کتێبخانەی ڕەمان – بازاڕی سیروان
کتێبخانەی وشە – جادەی مەولەوی
کتیبخانەی ڕەهەند – جادەی مەولەوی
کۆشکی سەرچنار ناوبازاڕی سەرچنار
کۆشکی سەرا نەوشیروان بەردەرکی سەرا

قەزاوناحیەکانی سلەمانی

هانیە – کتێبخانەی ئەحمەد کەیی
قەڵادزێ – کتێبخانەی ژین
چوارقورنە – کتێبخانەی ڕەهەند
کەیە – کتێبخانەی هەژار
کەیە – کتێبخانەی دیاری
چەمچەماڵ – چاپەمەنی تنک
کەلار – کتێبخانەی شەروانێ
کەلار – کتێبخانەی شار
دەربەندیخان – کتێبخانەی ڕەسەن

پارێزگای هەولێر

هەولێری شەهید – کتێبخانەی هەژار موکریانی
هەولێری شەهید – پەراوگەی شادی
سەید صادق – کتێبخانەی بەخود

کەرکوک

ناوەندی ڕۆشنبیری و هونەری دیالەگ

...
هەولێر

کۆشکی یەئاشتی شەخلا

کوشکی میدیا (بهجت) بەرامبەر داون تاون

کوشکی باغی شار پارکی شار تەنیشت سەعاتە گەورەکەی ناو بازاڕ

کوشکی سیروان تەنیش جاخانەی مجکو

کوشکی یەاوینة (رشید سورة) جادەی باتا

کوشکی هەولیر (عبدالکریم.) کوتري سلام

کتێبخانەی دیدار بازاڕی ٢٢شنبیری

کتێبخانەی سەران بازاڕی ٢٢شنبیری

کتێبخانەی هەمن بازاڕی ٢٢شنبیری

کتێبخانەی فەربوون بازاڕی ٢٢شنبیر

کتێبخانەی کاک شێخ پشت پارێزگا

کتێبخانەی یەمازەن ڕێگای کەرکوک

کتێبخانەی محوی بازاڕی ٢٢شنبیری

کتێبخانەی پیرەمەرد بازاڕی ٢٢شنبیری بەرامبەر قوتا

کتێبخانەی ٢٢دار ژێر هوتێل شیرین پاڵاس

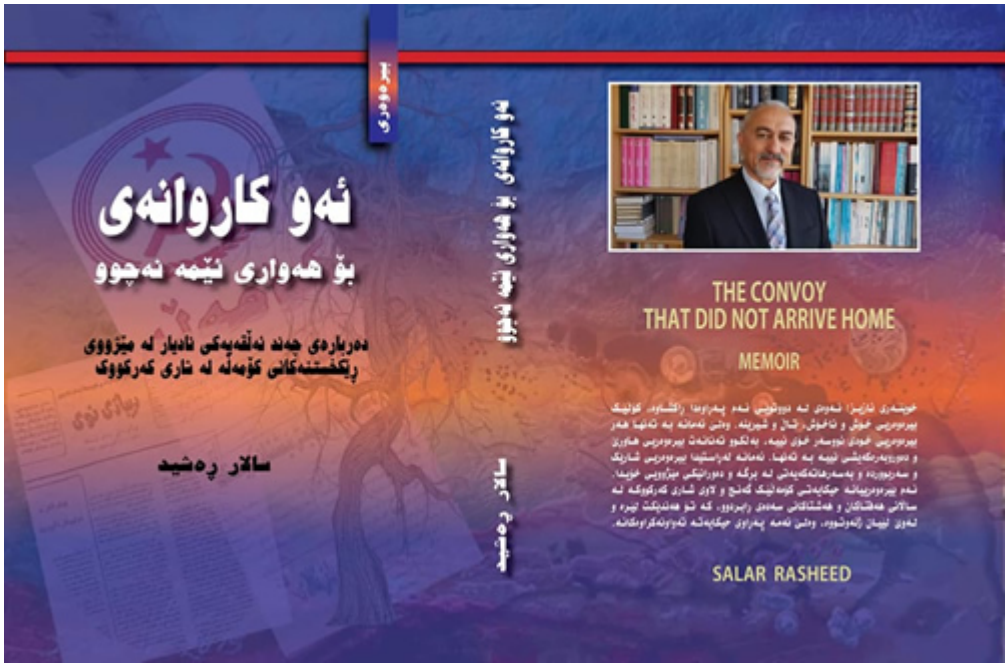
کتێبخانەی هەڤاڵ بووک بەرامبەر سوپەر مارکێتی یەایێ نێوان 60 مەتری 40 م

دەرەوی شار

کتیبخانەی هاوژین لێ هریر

کتیبخانەی مێژک لة سەران

کتیبخانەی شیرکو لة رواندوز

بیرەوەری
ئەو کاروانەی
بۆ هەواری نێمە نەچوو
دەربارەی چەند نەڵقەیەکی نامیار لە مێژووی
رێکخستنەکانی کۆمەڵە لە ناری کەرکووک
سالار ڕەشید
ئەو کاروانەی بۆ هەواری نێمە نەچوو
سالار ڕەشید
THE CONVOY
THAT DID NOT ARRIVE HOME
MEMOIR
SALAR RASHEED